

Наставно-научном већу

Филозофски факултет

Београд

ИЗВЕШТАЈ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

ОГЊЕН М. ТОМИЋ, дипломирани историчар М.А.

„Трговински односи Италије и Југославије 1963-1978“

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Огњен Томић је рођен 29. октобра 1995. године, у Београду. По завршеној основној и средњој школи уписао је 2014. године студије на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду. Основне студије завршио је у року, 2018. године, са просечном оценом 9,74. Мастер студије на Катедри за општу савремену историју завршио је такође у року, са просечном оценом 10 и радом на тему „Слика Другог у југословенској и италијанској дневној штампи (1918-1975)“. Докторске студије уписао на истој катедри школске 2019/20 године под менторством проф. др Дубравке Стојановић. Предлог теме под насловом „Трговински односи Италије и Југославије 1963-1978“, одбранио је у јулу 2021. године. У звање истраживач-приправник изабран је у новембру 2019, а од јуна 2020. ангажован је у Институту за новију историју Србије у Београду као стипендиста Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. У звање истраживач сарадник изабран је у Институту за новију историју Србије у јуну 2022. године.

Огњен Томић је објавио пет научних радова у часописима и зборницима: „Monetarna politika Narodne banke nakon ukidanja Opšteg investicionog fonda(1963-1968)“, u: *Značaj institucionalnih promena u ekonomiji Srbije kroz istoriju* (uredili Jelena Minović, Milica Kočović de Santo, Aleksandar Matković, Institut ekonomskih nauka, Beograd, 2021., 151-175; „Упоредна анализа писања италијанске и југословенске штампе пред и током напада Италије на Југославију у Другом светском рату“, у: Београдски историјски гласник XII, 2021, 171-192; „Ekonomске i demografsке posledice ratova devedesetih: komparativna analiza primera Slovenije, Srbije i Bosne i Hercegovine“, у: *Ogledi o ratovima devedesetih - Zbornik radova mladih istraživača* (uredili Marijana Toma i Ivan Jovanović), UNDP, Beograd, 2022, 210-227. ISBN 978-86-7728-352-0; „Examples of informal practices in Yugoslavia's trade relations with Italy in the 1960s and 1970s“, у: *Currents of history/Tokovi Istorije 3/2022* , INIS Beograd, 2022. 175-198; „Demokratija u percepciji savremenika“, у: *Izvođenje demokratije* (urednice A. Adamović i M. Pečić), Kiosk, Beograd 2021, str. 119-126.

Томић је учествовао на низу студентских и научних конференција, међу којима две треба посебно издвојити: „Informal practices in Southeast Europe –Examples and Analyses“ (10–11. 04. 2022), Институт за новију историју Србије; „Институционалне промене у економији Србије кроз историју“, Центар за економску историју (7- 8.10.2021).

2. Предмет и циљ дисертације

Докторска дисертација Огњена Томића доноси сасвим нову тему у српску историографију. Иако је период социјалистичке Југославије последњих деценија у центру интересовања историчара, то се не односи на економску историју, а још мање на историју трговинских односа. Тачно је да постоји један број радова у којима се обрађују економски односи СФРЈ са Западном Европом, али је до овог доктората готово да је остала потпуно непозната прошлост трговинских односа две суседне државе. Та тема је важна због тога што је Италија била међу

најважнијим спољнотрговинским партнерима СФРЈ, а при том се та размена одиграла у оквиру веома сложених и динамичних односа између две државе. Као почетна година одређена је 1963, у којој је потписан Трговински споразум који је значио велики напредак јер је напуштен дотадашњи систем робних континената. Тиме је отворена могућност слободније трговине, што се додатно побољшало потписивањем споразума из 1967. године, којим су успостављени трговински односи на основу правила ГАТТ-а.

Односи Италије и Југославије су после Другог светског рата били веома компликовани. Проблем разграничења у области Трста довео је до једне од првих великих криза одмах на почетку хладног рата. Од тог времена, па све до потписивања Осимских споразума 1975. године односе између две државе потресале су повремене кризе, које су се одражавале на њихове економске и трговинске односе. Због тога овај рад не третира само уже питање из наслова, већ отвара веома широк спектар проблема који су неопходни да би се разумела основна тема.

За почетак, то су сами односи између капиталистичке тржишне привреде Италије и социјалистичке привреде Југославије, јер је било потребно усагласити различите системе, па је Томић знатан простор посветио и том најширем контексту. Радило се, затим, о две веома различите економије, па је Југославија у првом реду увозила италијанске индустријске производе, а тамо извозила своје пољопривредне (посебно говеда и говеђе месо). Уз то, већ од краја 60-их година појавио се значајан дефицит у платном билансу, што ће остати проблем у читавом посматраном периоду. Дефицит је био последица неравномерности увоза и извоза из Југославије, али и ступања на снагу заједничке аграрне политике Европске економске заједнице од краја 60-их година.

Због тога овај докторат доноси и сасвим нова истраживања економских односа Југославије и држава ЕЕЗ и нове увиде у ограничења која су проистицала из југословенске несврстане политике. Због тога је Томић упоредо пратио и побољшање политичких односа између две државе и стагнацију њихових

економских односа, која је проистацала из потребе Италије да пре свега прати економску политику ЕЕЗ. Да би се разумели односи две државе потребно је било укључити и глобалне токове, у првом реду Нафтну кризу која је наступила 1973. године, у време Јомкипурског рата на Блиском истоку. Та криза довела је до глобалне рецесије, што је довело до низа рестриктивних мера које је требало да смање увоз у ЕЕЗ, што се директно односило и на трговинске односе Италије и Југославије, па и на потпуни прекид увоза говеђег меса, што је веома погодило југословенску привреду.

Таква ситуација довешће до већег окретања Југославије Источном блоку, посебно Совјетском Савезу, који ће 1978. године бити на првом месту земаља у које је одлазио југословенски извоз, што је била значајна промена у односу на време када су се на првим позицијама налазиле СР Немачка и Италија. Због свега тога Огњен Томић закључује да су на крају 70-их година трговински односи Италије и Југославије били слабији него током претходне деценије, што је важан закључак и за укупну југословенску економију у том периоду.

Један од закључака Огњена Томића је да је југословенска позиција између два политичка и економска блока била више оптерећење него предност у трговинском, па самим тим и укупном економском смислу. Уз то, на италијанском тржишту су боље пролазили производи држава Источног блока захваљујући државној помоћи, коју југословенски извозници због самоуправног система нису имали. Због тога је ово истраживање указало и на суштинске проблеме који су проистацали из југословенске спољне и унутрашње политике и њеног утицаја на укупну економију земље. Посебно важна тема у овом докторату је простор неформалних трговинских односа, што се пре свега односило на реекспорт, односно увоз и извоз робе из других земаља, као и шверц.

Овај докторат је, поред конкретних проблема у трговинским односима Југославије и Италије, показао и неке дубинске структурне проблеме Југословенске привреде. На првом месту је чињеница да се структура

југословенске привреде у тим кључним деценијама није битно променила и због недовољне конкурентности југословенске индустрије, која није могла да се такмичи ни са земљама ЕЕЗ, али ни са протекционистичким државним субвенцијама које су имале државе Источног блока.

Тако је овај докторат исцртао слику Југославије као изоловане између два блока, која није успела ни да искористи политичке односе са земљама Несврстаног покрета. Немогућност Југославије да реши проблем дефицита на дугорочном плану резултовала је све већим задуживањем, које ће напослетку довести до економске кризе током осамдесетих година и последично, допринети њеном распаду.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Огњен Томић је у предлогу теме докторске дисертације пошао од претпоставке да је трговинска размена између Италије и Југославије била добар пример плодне сарадње између једне социјалистичке и једне капиталистичке земље, што је ово истраживање и доказало. Доказана је и хипотеза да су захваљујући тим односима две земље успеле да превладају хладноратовску поделу Европе и да продру на до тада затворена тржишта. Али, претпоставка је била да су се ти односи погоршали због заштитних мера ЕЕЗ, које је следила Италија и тиме оштетила пре свега извоз југословенског меса, што се такође показало као тачно. Доказала се и хипотеза да током посматраног периода није дошло до значајније промене у трговинским односима, па је Италија наставила да углавном увози пољопривредне производе, иако је Југославија желела пре свега да пласира своје индустријске производе. Делимично је доказана и хипотеза да су добри трговински односи помогли потписивање међудржавних Осимских споразума. Делимично, због тога што је докторат показао да су се у том периоду побољшавали политички односи, али да је управо тада дошло до смањења трговинске размене из превасходно привредних, а не политичких разлога.

4. Кратак опис садржаја дисертације

После опсежних Предговора и Увода у којима је читаоце упознао са темом, методологијама које је применио, изворима, литературом и веома минуциозно описаним карактеристикама политике и привреде обе земље, следи прво поглавље које покрива период од 1963. до 1967. године, што су биле прве године после либерализације и потписивања Трговинског споразума. Друго поглавље обухвата период од 1967. до 1970, током којих је дошло прво до најплодније трговинске сарадње, а затим и до првих криза, где је пре свега дошла до изражаја слабо развијена мрежа партнерских организација које су биле концентрисане скоро искључиво на север Италије. Треће поглавље односи се на врло важан период након 1970. године. Тај период насуптио је после совјетске инвазије на Чехословачку, када је ЕЕЗ било изузетно важно да себи привуче Југославију, али се то време нагло завршило избијањем Нафтне кризе 1973. године, која је довела до затварања европске и италијанске трговине за производе из СФРЈ. Четврто поглавље односи се на време после кризе која је наступила 1973. године, и утицај рестриктивних мера ЕЕЗ на трговинске односе Италије и Југославије. То је довело до окретања СФРЈ другим тржиштима, у првом реду источној Европи, што је био велики заокрет после деценија трговине са Западом, као приоритетом. Истовремено, децентрализација Југославије која је наступила после Устава из 1974. године довела је до „регионализације“ трговинске сарадње са Италијом, тако да се и та политичка промена у Југославији осликала на трговини, као на огледалу. После тога следи врло добро аргументован Закључак, опсежан списак извора и литературе, као и прилози.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска теза Огњена Томића донела је сасвим нове увиде у укупну историју социјалистичке Југославије. Иако је пошао од трговинских односа са Италијом, Томић је поставио своје истраживање у далеко шири контекст, што му је омогућило да, полазећи од једног конкретног питања, укаже на преплетеност и политичких и економских фактора. Захваљујући томе он је открио каквог су међусобног утицаја имале трговински и политички односи између две суседне земље, а посебно је занимљиво да су се, упркос

свим граничним проблемима, политички односи развијали успешније и брже од економских и да они нису били нужно условљени. Овај докторат је показао како су и несврстана спољна политика и самоуправљање штетно утицали на трговинске односе Југославије. Остајући изван блокова хладног рата Југославија није успела да буде конкурентна, а није остварила ни довољну сарадњу са несврстаним земљама. Такође, остајући без државног протекционизма који су имале земље Источног блока, самоуправна Југославија је имала слабије шансе на спољнотрговинском тржишту.

Посебна пажња у овом раду посвећена је односима са Европском економском заједницом, чији је члан била Италија. С једне стране из рада је видљива жеља ЕЕЗ да Југославији помогне, посебно после совјетске интервенције у Чехословачкој. Али, истовремено, на слабљење југословенског извоза посебно су негативно утицале заштитне мере које је ЕЕЗ уводила на увоз пољопривредних производа, који су чинили окосницу југословенског извоза. Све заједно довело је до постепеног окретања СФРЈ ка већој размени са Источним блоком, посебно са СССР-ом, који је током 70-их са трећег места дошао на прво место трговинског партнера. Томић показује како је и то био један од фактора који су довели до дубоке економске, а затим и политичке кризе Југославије осамдесетих. Захваљујући свом разноврсном методолошком приступу и значајним истраживачким резултатима, Томић је успео да битно прошири првобитну тему свог доктората и да дође до веома значајних увида у укупне проблеме југословенске политике и привреде.

Закључак је да се ради о оригиналном научном делу, пионирском с обзиром на чињеницу да није било ни краћих радова у виду чланака који би се односили на ову тему пре овог капиталног истраживања. Због тога је и изузетно велики научни допринос ове тезе.

6. Закључак

Огњен Томић је написао изузетно важну докторску дисертацију која ће прва у српској историографији донети сазнања о трговинским односима Италије и Југославије 1963-1978, али и укупним односима СФРЈ са земљама чланицама Европске економске

заједнице у том периоду. Тиме је отворио простор за сасвим нове увиде у односе политике и трговине у време хладног рата, као и значајна ограничења која су била пред Југославијом у том периоду. Огњен Томић је на најбољи начин повезивао глобалну политику и економијом, са оном европском, италијанском и југословенском, показујући како тако широк методолошки захват и темељно познавање историје тог период могу да омогуће значајне и далекосежне закључке. Докторска теза које је пред нама је због свега тога пионирско дело и биће незаобилазна за сва будућа истраживања односа Југославије и Италије, али и Југославије и ЕЕЗ.

Дисертација је урађена по свим потребним прописаним стандардима, према одобреној пријави теме, истражена је и темељито обрађена једна до сада необрађивана тема, и доноси нове и релевантне резултате.

Због свега изложеног, Комисија сматра да кандидат Огњен Томић, пошто је испунио све потребне услове и положио све испите на докторским студијама, може да приступи усменој одбрани.

У Београду, 14. новембар 2023.

Комисија:

Проф. др Милан Ристовић, председник
Редовни професор, Филозофски факултет,
Универзитет у Београду

Др Петар Драгишић
Научни саветник, Институт за новију историју
Србије, Београд

Проф. др Саша Мишић
Ванредни професор, Факултет политичких
наука, Универзитет у Београду

Др Јелена Рафаиловић
Виши научни сарадник, Институт за новију
историју Србије, Београд

Доц. Др Немања Радоњић
Доцент, Филозофски факултет, Универзитет у
Београду
